

DET ANDRA VÄRLDSKRIGETS FÖRSPEL ENLIGT NÜRNBERGPROCESSEN

Av överste K. HAGBERG, Hässleholm

NÜRNBERGPROCESSEN har från segrarmakternas sida varit avsedd att ge det tyska folket en bild av nazistregimens verkliga art ävensom att i framtiden utgöra en tankeställare för varje statsman och militär ledare, som ger sig till att planlägga anfalls- krig. Vilken effekt den i de fallen kommer att få, återstår att se. I ett annat avseende har den redan gett resultat: historieforsk- ningen har fått tillgång till aktstycken, som eljest förbli hemlig- stämplade i decennier efter ett fredsslut, och till vittnesmål, som belysa dessa aktstyckens tillkomst. Mycket av vad som så före- varit i Nürnberg, har avsett själva förspelet till Hitlerkrigen, detta givetvis på den grund, att just där kommer fram den aggres- siva vilja till krig, som man på åklagarsidan velat fastställa och brännmärka.

Vad vi f. n. känner om innehållet i dessa aktstycken och vittnes- mål, är till huvuddelen förmedlat genom tidningspressen. Även om dessa reportage från rättegången givetvis inte kunna vara säkra och fullständiga källor, ge de likväl intressanta inblickar i den tyska riksledningens motiv och i spelet bakom dess kulisser — och inrikta intresset på många frågor, som slutgiltigt kunna be- svaras, när dokument och vittnesmål en gång publiceras.

*

Österrike utgjorde det första målet för den nazistiska expansions- politiken. Redan efter sitt makttillträde 1933 hade Hitler börjat spela under täcke med meningsfränderna i broderlandet. 1934 gjorde austro-nazisterna ett revoltförsök, där förbundskanslern Dollfuss mördades, men den gången satte Mussolini en spärr för Hitlers ingripande. I juli 1936 kom en uppgörelse mellan honom och den österrikiska regeringen till stånd, där han erkände Öster- rikets suveränitet och förklarade sig vilja avstå från inblandningen i landets inre angelägenheter. Redan fem dagar senare hade han

emellertid de ledande austro-nazisterna hos sig och gav dem instruktion om den politik, de borde föra; i fortsättningen dirigerades de helt från Berlin. På hösten 1937 höll han ett viktigt möte med sina närmaste män, och där utpekades Österrike som det första målet för hans erövringspolitik. Tiden var inne, sedan han de första dagarna i februari 1938 löst frågan om lämpliga män i den högsta militära ledningen och satt Ribbentrop som sin närmaste medarbetare i fråga om landets utrikespolitik. Förbundskanslern Schuschnigg kallades till Berchtesgarden för en uppgörelse, som gick långt i eftergifter mot de österrikiska nazisterna. Väl hemkommen och fri från den atmosfär av tredje graden, i vilken förhandlingarna förts, sökte han bättra sin eftergivenhet och utlyste till den 13 mars en folkomröstning, vilken skulle visa, hur stor del av nationen, han hade bakom sig, om han på allvar upptog kampen mot nazisterna. Inför ett tyskt ultimatum uppgav han emellertid tanken och avgick den 11 på kvällen. Under natten marscherade de tyska trupperna in i landet, efter vad som uppgavs ditställda genom ett telegram från austro-nazisternas ledare, i vilket man bad Hitler om hjälp för att upprätthålla ordningen. Telegrammet var i själva verket avfattat av Göring, som vid Nürnbergprocessen fick en glad stund, när han ställdes inför minnet av detta storpolitiska puts.

Omedelbart efter erövringen förklarade Hitler för en engelsk journalist, att han fyra dagar tidigare inte haft en aning om det hela. Hans handlingssätt hade helt och hållet drivits fram av Schuschniggs bedrägeri: »och bedrägeri är något, jag inte kan finna mig i. När jag ger min hand och mitt ord i en eller annan sak, så står jag för vad jag sagt, och jag väntar av envar, som sluter avtal med mig, att han gör detsamma.» Fram på hösten samma år förklarade emellertid den tyske statsledaren, att han fattat sitt beslut redan i januari. Nu stod uppgift mot uppgift — båda ur hans egen mun. Nürnbergprocessen har klarlagt, att Hitler icke drevs fram av händelsernas utveckling, utan att han fattat sitt beslut långt i förväg och själv framskapade den situation, som behövdes för ett ingripande.

Göring har under rättegången tillagt sig en mycket stor roll vid Anschluss och sökt reducera Hitlers inflytande på utvecklingen — vad som där är sant och vad som härrör ur önskan att spela en roll, kan väl först avgöras, när hela materialet en gång föreligger. I ett avseende är det emellertid nog riktigt, att han utövat stor energi: det var, när det gällde att in i det sista över-

vaka de österrikiska nazisterna och se till att dessa drev spelet åt det håll, som gav förevändning för en tysk inmarsch. Meningsfränderna tycks nämligen ha dragit sig i det allra sista momentet. Bl. a. omtalar rättegången på den punkten ett telegram från dem till Hitler — ett som verkligen blev avsänt — där de uppmanade honom att inhibera inmarschen; de hade börjat inse, att denna skulle betyda något helt annat, än de tänkt sig.

*

Tjeckoslovakiet kom därefter. Vid det sammanträde inom den tyska nazistledningen på hösten 1937, där Hitler orienterade om sina avsikter i fråga om Österrike, framställde han även Tjeckoslovakiet som ett mål för tysk erövringspolitik. Han kunde nu gå fram på en bredare linje än i fråga om Österrike, nämligen som talesman för hela den tyska folkgruppen — ej blott för dess nazistiska element. I samband med Österrikes inkorporering i mars 1938 var det emellertid önskvärt att lugna den tjeckoslovakiska statsledningen, och Göring gav dess minister i Berlin sitt hedersord på att landet inte hade den minsta grund till oro: Tyskland hade inga fientliga avsikter utan ville i stället förbättra förbindelserna de båda länderna emellan. Det har vid rättegången andragits emot honom; han har erkänt, men förklarat, att hans ord gällde endast för den då givna situationen. Redan dagen efter Anschluss kunde emellertid den tyske ministern i Prag meddela till Berlin, att de sudettyska ledarna utfäst sig, att »tysk utrikespolitik, sådan den meddelades från den tyska legationen i Prag, allena skulle vara avgörande för sudettyska partiets politik och taktik». Tio dagar senare befunno sig deras ledande män hos Hitler. Vid en konferens i utrikesministeriet utarbetades under Ribbentrops ordförandeskap det bekanta Karlsbadprogrammet, vilket deras förste-man Henlein därefter framlade för världen som sudettyskarnas krav gentemot den tjeckiska statsledningen. Tre veckor efter denna konferens — den 21 april 1938 — lades planerna för landets erövring upp vid ett sammanträde inom den tyska nazistledningen. Hitler förkastade därvid framlagda förslag att företa ett snabbt anfall utan anledning. För världssopinionens skull beslöt man i stället att skapa fram ett tillstånd av ständig diplomatisk oro, som skulle bli alltmer intensiv och till sist utlösas i en militär operation; alternativt framställdes förslag om att skapa ett markant intermezzo — man tänkte närmast på att mörda den tyske ministern i Prag! — skylla på tjeckerna och så slå till.

Vid den fortsatta planläggningen under våren och sommaren räknade Hitler med möjligheten, att England, Frankrike och Polen skulle gå i krig på Tjeckoslovakiets sida; det bästa medlet att förebygga detta vore att genomföra operationen så snabbt, att de inte hunno utreda, om Frankrike efter bokstaven i den fransk-tjeckiska pakten hade juridisk skyldighet att ingripa: fyra dagar tillmättes de militära ledarna för att slå ner motståndet. Keitel ansåg uppgiften omöjlig att genomföra med hänsyn till styrkeförhållandena och tjeckernas fasta befästningar, men Hitler svarade, att anfallet ej skulle göras omedelbart; Keitel fick alltså tid på sig för fortsatta rustningar. Detta bekräftades i en promemoria från ledaren: man skulle lugna sig något och först »smälta Österrike». I slutet av augusti diskuterades möjligheterna av utländsk hjälp till Tjeckoslovakiet och order utfärdades till flygvapnet rörande dess operationer mot västmakterna i så fall; målkartor över London, Hull och de engelska flygfälten utlovades under loppet av september månad.

Den 3 september fastställdes anfallet till den 28 i samma månad. Den 27 gav Keitel order om intagande av utgångsläge för invasionen. Men Münchenuppgörelsen kom emellan: Tjeckoslovakiet slapp den gången undan med att avstå de tyska landsdelarna.

Därmed syntes ju nazistledarens krav uppfyllda, och han förklarade också själv strax efteråt, att så var fallet: det var tyskarna han velat ha hem — några tjecker ville han inte ha. Redan några dagar efter uppgörelsen fick emellertid Keitel order att göra allt klart för likvidering av Tjeckoslovakiets återstod, samtidigt som Ribbentrop meddelade den tjeckiske ministern i Berlin — på tal om de båda ländernas framtida relationer — att en snabb reduktion av den tjeckiska armén komme att bli bestämmande för Tysklands hållning. Förevändningen för nästa steg fann Hitler i motsättningarna mellan den slovakiska delen av landet och den tjeckiska riksregeringen. Liksom sudettyskarna i den första fasen dirigerades från Berlin, så blev det nu i det andra momentet slovakernas tur. Hitler hotade dem med att han, om de inte proklamerade Slovakiens oavhängighet, skulle själv ta en del av landet och ge resten åt grannarna Ungern och Polen. Den 13 mars kallades slovakernas ledare Tiso till Berlin och hotades med ungrarna, om han inte uppsade förbindelsen med tjeckerna. Så skedde också den 14 mars.

Samma dag ryckte ungerska trupper in i den tredje delen av republiken, Karpatho-Ukraina. Den ungerske statsledaren Horthy

hade dessförinnan uppmanats att ockupera denna den östligaste delen av landet. Omedelbart före krisen anmälde han telegrafiskt, att han vidtagit förberedelser för gränsprovokationer tre dagar senare. »Jag skall aldrig glömma detta bevis på vänskap», skrev han till Hitler. »Eders Excellens kan alltid vara förvissad om min orubbliga tacksamhet.»

På tysk sida hade man tillsagt den tyske ministern i Prag att ej vara anträffbar under krisen. Men natten mellan den 14 och 15 mars kallades i stället den tjeckiske presidenten Hacha till Berlin. Han var en gammal man, svag till hälsan, och utsattes under den nattliga konferensen för påtryckningar av den art, att han bröt samman och svimmade. Inför Görings hot att på ett par timmar utplåna Prag föll han till sist till föga fram på morgonen och undertecknade ett dokument, där han lade Böhmens och Mährens öde i den tyske ledarens händer. Klockan 6 rullade de tyska motorarméerna in över gränsen.

De fortsatte in även i Slovakiet. Och den 16 mars förklarade Hitler, att han på Tisos anhållan upptagit Slovakiet i sitt skydd. Tio dagar senare omtalade han för arméchefen Brauchitsch, att det var osäkert, hur länge han skulle känna sig bunden av den traktat, han ingått med den slovakiska statsledningen: landet skulle möjligen användas för byteshandel med grannarna.

*

Så kom Polen. Där förebar Hitler politiska mål, som kunde synas världen ha visst fog för sig: återbördandet till det tyska riket av den fria staden Danzig och Korridoren. Längre nog gick han i fråga om Polen fram med stor försiktighet. Sedan 1934 förelåg en vänskapspakt mellan de båda länderna, och det föreföll under lång tid, som om den var ärligt menad även på tysk sida. Under den tjeckoslovakiska krisen på eftersommaren 1938 ställde sig Polen på Tysklands sida för att vinna Teschen-området. I slutet av oktober lade Ribbentrop fram ett förslag till lösning i stort av förhållandet mellan de båda länderna. Detta innebar, att Danzig skulle införlivas med tyska riket under säkerställande av Polens utfartsväg, och att Tyskland på samma sätt skulle få en exterriotoriell järnväg och autostrada genom Korridoren. Men därjämte ifrågasattes en allmän anknytning av Polen till tredje rikets politiska system: man syftade tydligen till att lossa dess politiska förbindelser med Frankrike samt att utan svärdsslag vinna ett uppmarschområde vid expansion österut. Den 19 november sva-

rade Polen klart avvisande. Ribbentrop föll genast undan; förslaget hade varit hans eget, sade han, och ej känt av Führern. Men redan en vecka senare gav Keitel på Hitlers befallning sina första order om förberedelser för ett eventuellt anfall mot Danzig. Det skulle utföras som en blixtnabb överraskningsoperation i en gynnsam politisk situation och med undvikande av ett krig Tyskland—Polen. Under det att dessa förberedelser pågick, fördes i januari 1939 nya politiska förhandlingar, och där blev tonen från tysk sida skarpare, alla officiella vänskapsbetygelser till trots. Några dagar efter ockupationen av Böhmen och Mähren i mitten av mars, som ju avsevärt försämrade Polens strategiska läge i förhållande till Tyskland, införlivade Hitler det litauiska Memel med det tyska riket, och samtidigt lät han framställa nya — skarpare — krav till Polen, vilka berörde såväl Danzig och Korridoren som Polens allmänna anknytning till den tyska maktsfären. Två dagar senare mobiliserade Polen några årsklasser och koncentrerade trupper till Korridoren: det var tydligt, att man ämnade hävda landets suveränitet. Den 26 mars följde så dess avböjande svar på den senaste inviten, mottaget av Ribbentrop med »markerad kyla». De första dagarna i april besökte den polske utrikesministern London och som resultat därav offentliggjordes en provisorisk engelsk-polsk pakt: möjligheterna för Hitler att utan våld bringa Polen in under nazistregimen syntes uteslutna. Därmed började också förberedelserna för en väpnad uppgörelse ta form på ett annat sätt än förut. Den 11 april utfärdade han direktiv för planläggningsarbetet inom Wehrmacht under 1939—1940, och där förutsågs tre alternativ: skydd av gränserna, anfall mot Polen samt annekterande av Danzig. Ännu uttalades emellertid, att man skulle undvika tvister med Polen; förberedelserna sades avse det fall, att Polen ändrade sin politik och intoge en hotande hållning mot Tyskland. I slutet av månaden uppsade Hitler den tysk-polska nonaggressionspakten. Under maj månad tycks han ha fattat beslut om krig med Polen under alla omständigheter. Den 23 hölls en konferens mellan de ledande männen i Tyskland — motsvarande det sammanträde i november 1937, då avsikterna mot Österrike och Tjeckoslovakiet klarlades — och där fastslog Hitler, att frågan inte alls gällde Danzig. De ekonomiska förhållandena i Tyskland nödgade till erövringspolitik i öster, och Polen var målet. Man måste förbereda sig på krig — men helst i form av isolerad uppgörelse Tyskland—Polen. Därefter kan man i akterna utläsa tyska anfallsförberedelser under hela sommaren. Vid midsommartid

kunde Keitel framlägga en preliminär tidtabell för operationerna. Under loppet av augusti månad säkerställdes Sovjets passivitet, och den 22 gavs order om anfall den 26 på morgonen. Den 25 augusti tillkännagavs emellertid den slutliga engelsk-polska paktens, vilket gjorde nazistledaren betänksam: han hade dittills, intalad av Ribbentrop, trott på möjligheten att isolera uppgörelsen. Han ringde upp Göring och meddelade, att anfallet skulle inställas. »För alltid», frågade Göring. »Nej», blev svaret, »men jag vill se, om vi kan eliminera en brittisk intervention». I det syftet användes bl. a. svensken Dahléus, vars vittnesmål i Nürnberg gick ut på att han — som genom sitt ingripande ville möjliggöra hela konfliktens biläggande — i själva verket togs i bruk av nazistledningen för att hålla England borta. Sedan Hitler insett, att detta inte var möjligt, följde anfallet den 1 september. Den 3 överlämnade Mussolinis ambassadör i Berlin ett förslag att inkalla Frankrike, England och Polen till en konferens. Hitler svarade nej: »Duce, jag har inte givit vika för engelsmännen, emedan jag inte tror, att freden skulle kunna bevaras för mer än 6 eller 12 månader.» Samma dag följde Englands ultimatum. Stämningen i det tyska rikskansliet var dyster. »Nå, vad vill Ni nu göra?», frågade Hitler sin utrikesminister, som blev svarslös. Och en av ämbetsmännen i rummet utanför yttrade: »Gud hjälpe oss, om vi förlorar detta krig!»

Det var i samma stund, som Churchill sålunda tolkade stämningen i England: »Omkring oss må stormarna rasa, men i våra hjärtan bor i denna söndagsmorgon — frid.»

*

När han så talade, gav han uttryck för den lättnad han och stora delar av det engelska folket kände över att eftergifternas tid var förbi. Vad var det som gjorde, att Chamberlain föll undan så länge? Den danske journalisten Nic. Blædel har i sin bok »Forbrydelse og dumhed» lämnat ett svar, vars innebörd står klar redan genom titeln. Även om det är en bitter man, som där fört pennen, pekar dock hans karakteristik till synes åt rätt håll: det vilar kanske ett drag av naivitet över Chamberlains ledning av det politiska spelet på västmaktssidan, ett drag som står i skarp kontrast till nazistregimens gangstermetoder. En väsentlig orsak till hans undfallenhet är väl därjämte att söka i de militära styrkeförhållandena, eller rättare i uppfattningen om dessa: Chamberlain ansåg sig inte ha tillräcklig makt för att sätta hårt mot hårt. På

den punkten ha reportagen från Nürnbergprocessen — utan att ge fullt klart besked — inriktat intresset: var inte männe Hitlers tal om den tyska överlägsenheten till stor del bluff? Hade det i verkligheten varit så riskabelt för Chamberlain att ta bladet från munnen redan i mars 1938? Och hade inte 1½ år senare, när Polen lämnades åt sitt öde, västmakterna bort gå till storms mot Siegfriedslinjen? Jodl har omtalat, att man 1937 på hösten hade krigsmateriel endast för 14 dagar. Ett år senare — inför Münchenkrisen — ansåg militärledningen, att den tyska krigsmakten ställdes inför en alltför svår uppgift, då det gällde att slå ner Tjeckoslovakiet, enär den tyska armén ej var starkare än den tjeckiska och man dessutom hade en fast fästningslinje framför sig. Generalerna togo så hårt på Hitlers hasardpolitik den gången, att man planerat revolt under ledning av generalstabschefen Halder — men Chamberlain kom emellan med sin eftergivenhet. När kriget mot Polen började ännu ett år senare, hade Tyskland ej mer än 75 divisioner i armén och »löjligt små förråd»; endast 20 divisioner fanns disponibla för ett försvar av västgränsen. Även om man räknar med den tyska överlägsenheten i luften, väcka dessa vittnesmål tvivel, om inte Chamberlain kunnat tala ett kraftigare språk långt tidigare och därmed kanske lyckats att sätta stopp för hela den följande utvecklingen. Fakta om den tyska upprustningen finnas emellertid att hämta i Nürnbergdokumenten, när dessa en gång publiceras; där har samlats en väldig dossier om utvecklingen av den tyska krigsmakten ända från Weimar-tiden.

*

Det ena draget i Hitlers politik under denna utpressningens tid, för vilket Nürnbergprocessen ger klart belägg, är väl, att han handlat med erövringen som mål från början — han har inte drivits fram av utvecklingen. Kanske är ett andra detta, att hans utpressning till stor del baserades på bluff: att han inte hade de maktmedel bakom, som hans politiska metoder läto påskina.